

УДК 39(476).343.345

**ЖАБРАК У ТРАДЫЦЫЙНАЙ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСАЎ ПАДЗВІННЯ
КАНЦА XIX – ПАЧАТКУ XX СТАГОДДЗЯ****канд. гіст. навук, дац. С.У. АНДРЫЕЎСКАЯ
(Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт)**

Жабрацтва ў традыцыйным беларускім грамадстве прадстаўляла сабой асобны культурны феномен. Разам з тым гэтая катэгорыя людзей была выключана з жыцця вясковай грамады, не мела прытулку, чым выклікала спагаду ў сялян. У артыкуле на падставе аналізу этнаграфічных крыніц вызначэцца шырокае кола абрадаў і традыцый, звязаных з вобразам жабрака ў народнай культуры беларусаў Падзвіння. Разглядаецца месца прадстаўнікоў дадзенай сацыяльнай групы ў традыцыйнай памінальнай і радзінна-хрэсьцінай абраднасці канца XIX – пачатку XX стагоддзя. Паказаны асноўныя, якія складваліся ў жабракоў з царквой. Звернута ўвага на такія з’явы, як спецыялізацыя сярод жабракоў і патаемная мова жабракоў. Пры іх аналізе выкарыстаны этнаграфічны матэрыял, які сабраны ў канцы XIX – пачатку XX стагоддзя на Віцебшчыне.

Уводзіны. Для традыцыйнага грамадства характэрна строгая сацыяльная іерархія і дакладная ўпэўненасць асобы ў нязменнасці, непарушнасці сацыяльнага парадку, у значнасці свайго месца ў свеце. Нават такая маргінальная сацыяльная група, як жабракі, у традыцыйным грамадстве паспяхова ўключалася ў сацыяльную структуру. Для сярэднявечнай хрысціянскай культуры Еўропы было характэрна паблажлівае стаўленне да жабракоў. Жабракоў лічылі ўвасабленнем Хрыста, а раздачу міласціны бедным – надзейным сродкам спасення душы. З надыходам Рэфармацыі стаўленне да жабракоў змянілася ў тых краінах, дзе ўсталяваліся пратэстанцкія царквы, бо жабракі з іх пункту гледжання – гультай. Таму ў гэтых краінах імкнуліся адміністрацыйнымі і прымусовымі метадамі змагацца з жабрацтвам. На тэрыторыі Расійскай Імперыі нават у XIX стагоддзі захавалася традыцыйнае паблажлівае стаўленне да жабракоў [1, с. 64]. Беларускія землі не былі выключэннем. Асабліва спагадліва ставіліся да прадстаўнікоў дадзенай сацыяльнай групы беларускія сяляне, якія з-за неўраджаеў, абезземельвання і іншых прычын самі часта яе і папаўнялі. На прыкладзе жабрацтва як сацыяльнага феномена можна ўбачыць, як у жыцці грамадства канца XIX – пачатку XX стагоддзя перапляліся эканамічныя, культурныя, рэлігійныя фактары, што стваралі своеасаблівую карціну народнага жыцця. У артыкуле ставяцца наступныя задачы: разгледзіць ролю жабракоў у традыцыйным грамадстве, вызначыць іх месца ў традыцыйнай культуры беларусаў на аснове этнаграфічнага матэрыяла з тэрыторыі Падзвіння.

Гістарыяграфія праблемы. Цікавасць да сацыяльнай праблемы жабрацтва на навуковым узроўні ўпершыню ўзнікла ў канцы XIX стагоддзя. Першымі сталі працы рускіх даследчыкаў, дзе надавалася ўвага вывучэнню прычын жабрацтва, месцу жабракоў у сацыяльнай структуры, класіфікацыі іх дзейнасці, практычным сродкам барацьбы з гэтым сацыяльным феноменам. З’явіліся спробы апісання ўнутранага жыцця гэтай сацыяльнай групы, іх нораваў, побыту. Гэта працы А. Карыньскага [2], С. Максімава [3], І. Прыжова [4], М. Забыліна [5], П. Бясонава [6]. Некаторыя з даследчыкаў упершыню скарысталі для збірання матэрыялу метады ўключанага назірання. Напрыклад, І. Прыжоў [4], каб сабраць матэрыял, пераапрануўшыся жабраком жыў некаторы час у іх асяродку. Сярод беларускіх даследчыкаў першымі звярнулі ўвагу на разглядаемую праблему П.В. Шэйна [7] і М.Я. Нікіфароўскі [8].

У XX стагоддзі вобраз жабрака ў мастацкай і рэлігійнай літаратуры стаў аб’ектам вывучэння даследчыкаў-літаратураведаў і культуролагаў: В.П. Адрыянавай-Ператц, Г.П. Фядотава, А.Н. Робінсона, М.І. Рыжскага, Д.С. Ліхачова, А.М. Панчанкі, Б.А. Успенскага [9, с. 5] і інш. У 70-я гады XX стагоддзя з’явіліся працы вядомых медыевістаў: А.Я. Гурэвіча, Ф. Брадэля, Ж. ле Гофа, якія вывучалі ўяўленні сярэднявечнага чалавека аб жабрацтве, беднасці на матэрыяле заходнееўрапейскай культуры [9, с. 6].

У пачатку XXI стагоддзя вывучэнне праблемы набыло новыя рысы. Жабракоў пачалі вывучаць як прадстаўнікоў асобнай гарадской субкультуры сацыялагі, антрапологі [10; 11]. Даследчыкі звярнуліся да гістарычных каранёў гэтага сацыяльнага феномена [12; 13], да псіхалагічных, антрапалагічных прычын існавання жабрацтва [14], да адлюстравання тэмы жабрацтва ў літаратуры [9].

Становішча дадзенай сацыяльнай групы на тэрыторыі Беларусі, звязаныя з ёй традыцыі, адлюстраваны ў этнаграфічнай літаратуры канца XIX – пачатку XX стагоддзя. Гэтым пытаннем, у прыватнасці, цікавіўся М.Я. Нікіфароўскі. Каштоўна, што дадзеную з’яву ён вывучаў на падставе матэрыялаў Полацкага павета Віцебскай губерні. Дзякуючы яго працы “Старцы” [8] мы маем магчымасць больш поўна ўявіць сістэму сацыяльных адносінаў традыцыйнага грамадства.

Цікавай з’яўляецца спроба абагульніць звесткі аб “патаемных” мовах жабракоў, створаных на падставе матэрыялаў, сабраных на тэрыторыі Беларусі, зробленая ў “Беларускім зборніку” [15]. Яе каштоўнасць у тым, што ажыццёўлена спроба лінгвістычнага параўнання з “патаемнымі” мовамі жабракоў з іншых губерняў Расіі і “прафесійнымі” мовамі рамеснікаў.

Жабрак у традыцыйнай культуры. Уяўленні аб жабраках у традыцыйнай культуры адрозніваюцца супярэчлівацю і дуалістычнымі адносінамі: з аднаго боку, жабрак як асоба, што знаходзіцца па-за сацыяльнай структурай, выклікае адмоўнае стаўленне, што знайшло адлюстраванне ў некаторых рытуальна істотных сітуацыях (сустрэча з жабраком лічылася непажаданай, напрыклад, імкнуліся пазбегнуць сустрэчы з жабраком пры вяртанні маладых пасля вянца – гэта прадвясчала беднае жыццё); з іншага боку, у шэрагу выпадкаў жабрак успрымаўся як носбіт лекавых уласцівасцей ці пасрэднікаў паміж “тым” і “гэтым” светам, што рабіла жабракоў неабходнымі ўдзельнікамі памінальных і некаторых іншых абрадаў. Жабрак у традыцыйным грамадстве ўспрымаўся як своеасаблівы медыятар паміж светам памерлых і светам жывых, продкамі і сучаснікамі, нярэдка жабрак выступае ў ролі прапаведніка, прарока. Акрамя таго, жабракі адыгрывалі важную ролю ў захаванні і распаўсюджванні фальклорных тэкстаў – народных малітваў, духоўных вершаў, апокрыфаў, жыццёвай літаратуры, выкананне якіх для жабракоў з’яўлялася формай прашэння міласціны. У сваю чаргу міласціна з’яўлялася адной з формаў сакральнага і сацыяльнага кантакта грамадства з жабракамі. Учынкі, звязаныя з міласэрнасцю, спачуваннем да жабракоў, помач ім нязменна ўспрымаліся ў народным асяродку з адабрэннем [9, с. 9].

Жабрак у сацыяльным сэнсе для традыцыйнага грамадства быў, з аднаго боку, асобай непаўнаважнаскай, а з другога – выступаў як пасрэднік паміж “тым светам” і светам людзей. Згодна агульнаславянскім паданням, Хрыстос і многія святых часта наведвалі зямлю ў вобразе жабракоў. У народнай свядомасці жабрак успрымаўся як зямны прадстаўнік Бога, а то і сам Бог, які прыйшоў на зямлю. У некаторых мясцовасцях лічылася, што, калі хату абмінаюць старцы, гэта дрэнны знак. Існаваў праклён калядоўшчыкаў у адносінах да дрэннага гаспадара “Каб і вашу хату старцы абміналі” [16, с. 408]. Найчасцей жабракоў на тэрыторыі Беларусі называлі “старцамі”. Па сведчанню М.Я. Нікіфароўскага [8], на Віцебшчыне такая назва адносілася да ўсіх, незалежна ад таго, хто прасіў міласціну: дзеці, старыя ці людзі сярэдняга ўзросту.

Падзел жабракоў на групы. Жабрацтва было з’явай неаднароднай, з аднаго боку, яно з’яўлялася відам “промысла”, які дапамагаў выжыць тым, хто апынуліся без прытулку ці былі непрацаздольныя з-за калецтваў, з іншага боку, жабрацтва магло тлумачыцца як форма праведнага жыцця (адказ ад маёмасці і вандраванне па зямлі, як Хрыстос) [16, с. 408].

Даследчыкі імкнуліся вылучыць сярод масы жабракоў асобныя групы. Напрыклад, рускі этнограф С.В. Максімаў называе наступныя: “жабракі-пагарэльцы”, “нісчаброды” і “калуны”, “калекі перахожыя”, “кубракі” (што збіралі нібыта на пабудову царквы), “страннікі богавы”, “убогія”, “хадакі і шатуны”, “брадзяткі-адзіночкі”, “жабрацкія сем’і” [3]. Прыжоў падзяляе жабракоў на дзве групы: “сельскія і гарадскія”. Сярод апошніх вылучае “хрыстараднікаў” (просяць “радзі Хрыста”) і “ахвотнікаў” (маюць “рэкамендацыі” да пэўных багатых асоб); сельскіх жабракоў падзяляе на тых, хто “просіць на царкву”, і тых, хто просіць “на сябе” [4].

Жабракоў на тэрыторыі Віцебшчыны М.Я. Нікіфароўскі падзяляе на некалькі катэгорый. Першая катэгорыя “выпадковыя старцы” – з’яўляліся ў Піліпаўскі пост, прасілі міласціну да Каляд. Іх колькасць значна памяншаецца падчас святак, у мясаед старцаў было асабліва многа. Гэтая катэгорыя “старцаў” знікае зусім да пачатку працы ў полі. Найбольш часта ў “выпадковыя старцы” ішлі дзеці, якіх з-за нястачы адсылалі прасіць ежу бацькі. Бывалі выпадкі, што ў неўраджайны год “у жабракі” беларускія сяляне хадзілі цэлымі вёскамі, як, напрыклад, жыхары вёскі Махірова Полацкага павета Віцебскай губерні. Этнограф XIX стагоддзя паведамляе пра існаванне здэклівай кпіны ў мясцовага насельніцтва Полацкага павета – “махіроўскія старцы”, якая азначала, што жыхары вёскі Махірова такія бедныя, што параўнаць іх можна толькі з жабракамі. Незайздроснае становішча старцаў выклікала ўсеагульнае спачуванне. Разам з тым сяляне ніколі не адмаўлялі ў дапамозе людзям, якія прасілі іменем Хрыстовым, адсюль і ўпэўненасць сялян, што “старац ніколі не памрэ з голаду” [8, с. 31]. Да таго ж ашчаднасць жабракоў, іх здольнасць накопліваць “па капеечцы” сродкі былі агульна вядомымі сялянам. Калі селянін мог з усёй сям’ёй памерці з голаду ў неўраджайны год, то жабраку гэта не пагражала.

Наступную групу складаюць “прафесійныя старцы” – людзі, асноўнай прафесіяй якіх стала жабрацтва. Даследчыкі феномена жабрацтва ў канцы XIX стагоддзя на Віцебшчыне вылучалі два віды прафесійных старцаў: “хажалыя”, “прытомныя”. “Прытомнымі” называлі такіх жабракоў, якія мелі месца жыхарства (так званыя “багадзельні”). “Хажалымі” называлі жабракоў, што хадзілі з вёскі ў вёску і не мелі пастаяннага прытулку. Павадырамі прафесійных старцаў звычайна з’яўляліся дзеці 9 – 12 год, калекі, ці (вельмі рэдка) жанчыны. Асобную катэгорыю жабракоў складалі “багадзельныя бабы” – са-старэлыя жанчыны, што жылі ў “багадзельных” (прытулках) [8, с. 32].

Жабракі ў абрадах і вераваннях. Цікава, што ў беларускім традыцыйным грамадстве маргінальная па сваёй сутнасці катэгорыя людзей таксама мела сваё адпаведнае месца ў структуры грамадскіх адносінаў. Паколькі гэтая катэгорыя людзей стаяла па-за межамі сялянскай супольнасці, старцам надавалі звышнатуральныя ўласцівасці і магічныя здольнасці. У беларускіх сялян лічылася, што жабрацкая памінальная ці “засдраўная” малітва дойдзе да Бога хутчэй, чым сялянская. Таму сяляне “замаўлялі” жабракам памінаць сваякоў. Старцы ахвотна выконвалі такую “службачку”. Ім дыктавалі імёны памерлых сваякоў, выкарыстоўваючы імёны, якія замацаваліся за “дзядамі” пры жыцці: Міхалка, Аксіння, Аўгіння. У адрозненне ад дарослых, дзіцячыя імёны казаліся ў ласкава-памяншальнай форме: Аксінька, Міхалка і інш. Пасля заканчэння “памінання” выкарыстоўваўся “стандартны” агульны памінальны спеў, у якім прыпаміналіся “...бацька і матка, цётка і дзядзька, бабка пупарэзная і матка хрэсная, і ўсе, хто ў полі застралены, у полымі спалены, у няволі замучоны, у вадзе патаплены, зверамі з’ядзены...” [8, с. 12]. Жабракі маглі па просьбе сялян “чыніць спеўныя малітвы” (замовы) “ад ручак ламоты, ад сэрца сухоты, ад вочак сляпоты”, “аб ураджае і плоднасці жывёлы” і “аб накаванні злоснікаў”. У Віцебскай губерні, калі сеялі хлеб, прыгаворвалі: “Радзі божа і на старцаву долю!” Дарэчы, на Віцебшчыне гэты звычай захаваўся і сёння. Сучасныя вясковыя гаспадыні і ў жарт, і на поўным сур’ёзе, засяваючы “градкі”, прагаворваюць падобную формулу. Акрамя таго, ва ўраджайны год у беларускіх весках Віцебскай губерні захоўвалі збожжа спецыяльна для жабракоў, нават мелася “старацкае чарпало”, для таго каб адсыпаць зерне. З жабракамі звязаны шэраг павер’яў, якія падкрэсліваюць асаблівае становішча гэтай катэгорыі ў грамадскай супольнасці. Лічылася, напрыклад, што на месцы старацкай стаянкі (месца, дзе жабракі доўга знаходзіліся і прасілі міласціну) “травы не расце”. Выкарыстоўвалі жабракоў беларускія сяляне і для педагогічнага ўздзеяння на дзяцей. Пужалі дзяцей тым, што іх схопяць жабракі: “...пугай рабят, ды і кладуць у торбу...”. Жабракі нярэдка дапамагалі бацькам, каб прымусіць “блазнаў” слухацца. Уваходзячы ў хату, казалі: “...ці няма ў вас якіх-небудзь аглашонакаў ці дуронікаў? Калі ёсць, дык падавайце іх мне ў торбу, каб бацьку з маткай слухалі...” [8, с. 15]. Пасля такіх слоў і дэманстрацыі жабрацкай торбы і пугі дзеці доўга памяталі аб пагрозе і слухаліся бацькоў. У радзімна-хрэсьцінным комплексе абрадаў жабракам таксама знаходзілася месца. Напрыклад, лічылася, што найбольш дзейсным спосабам перасцярогі немаўляці ад смерці (у выпадку частай смерці папярэдніх дзяцей, хваробы) з’яўляецца пазваць хрысціць дзіця жабрака (у больш познім варыянце – першага сустрэчнага, выпадковага чалавека) [17, с. 17].

Цікавыя адносіны складваліся ў жабракоў з царквой. З аднаго боку, яны прасілі міласціну “імам божым,” а з іншага – захаваліся сведчанні, што жабракі ніколі не бывалі ў царкве, ніколі не хадзілі да споведзі. Тое, што яны называлі “малітоўнымі спевамі”, на самой справе з’яўлялася вельмі скажоным тэкстам малітваў ці вынікам творчасці самога “старца”.

Напрыклад, М.Я. Нікіфароўскі прыводзіць канчатак малітвы “Ойча наш” у выкананні жабрака: “...алі збаві нас от лукавага, святога Твайго!” [8, с. 12], ці “малітоўны спеў,” які павінен быў абудзіць сумленне ў слухачоў і выклікаць жаданне жыць па божых законах:

*“Мы й жывалі рабы, мы й на вольным свеці,
Мы й півалі – едалі, прыхлаждаліся,
На сваю душу грахов многа накладывалі...”* [8, с. 9].

Жабракоў надзялялі надзвычайнымі магчымасцямі, як гэта рабілі ў адносінах да прастаўнікоў некаторых вясковых “прафесій” – кавалёў, пастухоў, ганчароў. Часта сустракаюцца звесткі аб тым, што “старцы” – чараўнікі. Напрыклад, у адной з былінак, пераказаных П.В. Шэйнам, паведамляецца, што стары, які збіраў міласціну, калі начаваў у селяніна ў хаце, заўважыў, як д’ябл краў дзіця, а замест яго паклаў палена. Аднак гэты “старац быў знахарам”, адабраў у д’ябла дзіця “і паклаў у сваю торбу”, а потым аддаў бацькам [7, с. 488].

Знакамі сацыяльнай і сакральнай выключанасці жабракоў з жыцця абшчыны, іх маргінальны статус падкрэсліваўся знешнім выглядам і атрыбутамі – доўгія нястрыжаныя валасы, дрэнная адзежа, кій, торба, якая лічылася сімвалам жабрацтва. На тэрыторыі Віцебшчыны і зараз, каб падкрэсліць нізкі маёмасны статус чалавека, называць яго “тарбэшнікам”. Вось як апісваецца выгляд жабрака на Віцебшчыне этнограф XIX стагоддзя: “У роўнай ступені заставаліся нязменнымі на Сымоне яго “аблавуха,” шэрая, да бясконцасці заплатаная сярмяга, вялікія рукавіцы зімой, ды чорныя аборкі на лапцях. Мне заўсёды думалася, што ўсё гэта на вякі вечныя прырасло да Сымона, як яго торба – да спіны, а пуга – да рук” [8, с. 7].

Рэчы жабракоў надзяляліся магічнымі ўласцівасцямі. Меркавалася, што лекавымі ўласцівасцямі валодалі хлеб і крошкі з торбы жабрака, дробныя манеты, што ахвяравалі старцам. У некаторых мясцовасцях хлеб з торбы старца давалі з’есці дзіцяці, калі той доўга не пачынаў гаварыць. Таксама лічылася, што, калі кормячая маці губляе малако, яна павінна з’есці з сумкі старца крошкі хлеба, якія заставаліся ад

падаення (“хрыстарадныя”). І маткі спяшаліся да жабрацкай торбы ў пошуках паратунку. Калі авечка не дапускала да вымені ягня, то яе кармілі сенам з жабрацкай торбы. Калі ў дзіцяці балеў живот, да яго на тры дні прывязвалі манету, узятую ў жабрака [16, с. 411]. “Міласціна” жабракам разглядалася беларусамі як унёсак на карысць сваёй уласнай душы. Лічылася, што душы памерлых харчуюцца той ежай і апранаюць тую адзежу, якую пры жыцці аддалі старцам і якую аддаюць на іх памін родных. Паводле беларускіх павер’яў, на тым свеце стол чалавека, што падаваў міласціну не будзе пустым. Пасля пахавання рэшткі памінальнай ежы аддавалі жабракам. Такая ж традыцыя была і ў дні памінавання родных, у прыватнасці на Радаўніцу і ў Русальны тыдзень [16, с. 410]. У беларусаў жабракам аддавалі яйкі, якія насілі ў памінальныя дні на могількі. Пры памінанні жабраком родных, звычай патрабаваў, каб селянін, які замовіў памінаанне, што-небудзь еў “ласае” – абаранак, пірог, “чысты” (без мякіны) хлеб, адкусваючы невялікі кавалак пры кожным новым імені [8, с. 11]. Пасля заканчэння такога “памінаання” кавалак, які застаўся, аддаваўся жабраку. Праводзячы параўнанне з традыцыйнымі памінальнымі сялянскімі застоллямі (напрыклад, на Дзяды), калі рэшткі стравы астаўляліся продкам, можна сказаць, што жабрак выступае ў якасці медыятара, які перадае сімвалічную ахвяру на “той свет”.

“Патаемная мова” жабракоў. Адасобленасць сацыяльнай групы жабракоў ад грамадства падкрэслівалася выкарыстаннем імі “патаемнай мовы”. Гэта своеасаблівая мова, умоўны набор слоў, што выкарыстоўвалі жабракі, каб іх размову выпадкова не падслухвалі. Такія мовы выкарыстоўвалі і іншыя катэгорыі насельніцтва – рамеснікі ў некаторых мясцовасцях (дрыбінскія шапавалы – “катрушніцкі лемезень”). Рабілася гэта, каб не выдаць сакрэты майстэрства. Таемная мова складалася са слоў іншамоўнага паходжання, слоў з перамяшчэннем складоў ці літар, зменай канчаткаў (напрыклад, *лапстырь* – *пастух*, *ліпусь* – *лапаць*). Выкарыстоўвалася спецыяльная “*атверніцкая гаворка*” [15, с. 6], калі перад першым складам слова дадавалася часціца, напрыклад, “ку” (*кувесна* – *вясна*, *кугора* – *гара* і г.д.). Націск у такіх словах рабіўся на першы склад, вымаўляліся яны хутка, але зразумець такую “таемную гаворку” было лёгка. Прыметнікі ўтвараліся шляхам дабаўлення ў іх суфіксаў -імн, -омн: “*кісломны*” (кіслы), “*саладзімны*” (салодкі). У Магілёўскай губерні такая ўмоўная мова жабракоў называлася “любецкі лемонт” [15, с. 4]. Цікава, што даследчыкі-этнографы XIX стагоддзя не пакінулі без увагі гэты моўны феномен. Складзены слоўнік умоўных моў, дзе параўноўваюцца ўмоўныя мовы дрыбінскіх шапавалаў, шклоўскіх краўцоў, крычаўскіх майстроў, навазыбкаўскіх шапавалаў, жыздрынскіх шаўцоў і мовы жабракоў Мсціслаўскага, Клімавічскага, Чэрыкаўскага, Чаускага павеатаў былой Магілёўскай губерні, Слуцкага павеата Мінскай губерні, Чарнігаўскага і Мглінскага павеата, а таксама Бранскага павеата Арлоўскай губерні [15, с. 6].

Заклучэнне. Жабрацтва ў традыцыйным беларускім грамадстве прадстаўляла сабой асобны культурны феномен. Жабракі займалі адметнае месца ў сацыяльнай структуры. Яны выконвалі функцыю “пасрэднікаў” паміж светам людзей і “тым светам”, ім належыла значная роля ў пахавальных, памінальных абрадах. Разам з тым гэтая катэгорыя людзей была выключана з жыцця вясковай грамады, не мела прытулку, чым выклікала спагаду ў сялян. “Старцы” лічыліся ўвасабленнем Хрыста на зямлі, таму маглі разлічваць на прыхільнасць з боку беларусаў і гарантаваны кавалак хлеба. Сацыяльная група (маргінальная па сваёй сутнасці) была арганічна ўключана ў сістэму грамадскіх адносін і традыцыйную культуру.

ЛІТАРАТУРА

1. Бутовская, М.Л. Бредущие среди нас: Нищие в России и странах Европы, история и современность / М.Л. Бутовская, И.Ю. Дьяконов, М.А. Ванчатова. – М.: Научный Мир, 2007. – 275 с.
2. Коринфский, А.А. Народная Русь: круглый год сказаний, поверий, обычаев и пословиц русского народа / А.А. Коринфский. – Смоленск: «Русич», 1995. – 656 с.
3. Максимов, С.В. Бродячая Русь Христа-ради. Прошаки. Запрошники. Кубраки. Лабори. Нищая Братия. Побирушки. Погорельцы. Нищоброды. Калуны. Калики Перехожие (Слепцы). Богомолы. Богомольцы. Скрытники. Христороубцы / С.В. Максимов. – СПб.: Тип. т-ва «Общественная польза», 1877. – 467 с.
4. Прыжов, И.Г. Нищие на Святой Руси / И.Г. Прыжов. – М.: Тип. М.И. Смирновой, 1962. – 140 с.
5. Забылин, М. Русский народ. Его обычаи, обряды, предания, суеверия и поэзия / Русский народ. Его обычаи, обряды, предания, суеверия и поэзия / М. Забылин. – М.: Издание книгопродавца М. Березина, 1880. – 629 с.
6. Бессонов, П.А. Калеки перехожие. Сборник стихов и исследование П. Бессонова / П.А. Бессонов. – М.: Типография Лазаревых, 1861 – 1864. – Ч. 1 – 2 (6 вып.).
7. Материалы для изучения быта и языка русского населения Северо-Западного края / Собр. и привед. в порядок П.В. Шейном. Т. 3: Описание жилища, одежды, пищи, занятий, препровождение времени, игр, верования, обычное право, чародейство, колдовство, знахарство, лечение болезней, средства от напастей, поверья, суеверья, приметы и т.д. – СПб.: Типография Академии наук, 1902, IV. – 535 с.

8. Никифоровский, Н.Я. Очерки Витебской Белоруссии. Старцы / Н.Я. Никифоровский // Из XII кн. «Этнографического обозрения». – М.: Тов-во скоропечати А.А. Левенсона, 1892. – 32 с.
9. Сгибнева, Н.Ф. Нищета как духовное спасение и социальная драма в древнерусской литературе: автореф. ... канд. филол. наук: 10 01 01 / Н.Ф. Сгибнева. – Екатеринбург, 2007. – 25 с.
10. Бутовская, М.Л. Нищие как городская субкультура: устойчивость взаимоотношений нищих и общества в исторической перспективе / М.Л. Бутовская, М.А. Ванчатова // Этнографическое обозрение. – 2007. – № 3. – С. 12 – 25.
11. Ахметова, М.В. Тексты московских нищих / М.В. Ахметова // Этнографическое обозрение. – 2007. – № 3. – С. 39 – 51.
12. Бутовская, М.Л. Введение: попрошайничество как универсальный феномен человеческой культуры / М.Л. Бутовская // Этнографическое обозрение. – 2007. – № 3. – С. 3 – 11.
13. Дьяконов, И.Ю. Нищенство в дореволюционной России / И.Ю. Дьяконов // Этнографическое обозрение. – 2007. – № 3. – С. 26 – 38.
14. Дьяконов, И.Ю. Антропология нищенства: этологические аспекты: дис. ... канд. ист. наук: 03 00 14 / И.Ю. Дьяконов. – М., 2009. – 181 с.
15. Белорусский сборник. Вып. 9: Опыт словаря условных языков Белоруссии с параллелями великорусскими, малорусскими и польскими. – Вильна: Тип. А.Г. Сыркина, 1912. – 124 с.
16. Левкиевская, Е.Е. Нищий / Е.Е. Левкиевская // Славянские древности: этнолингв. слов.: в 5 т. / под общ. ред. Н.И. Толстого. – М.: Междунар. отношения, 2004. – Т. 3: К (Круг) – П (Перепёлка). – С. 408 – 411.
17. Никифоровский, Н.Я. Простонародные приметы и поверья, суеверные обряды и обычаи, легендарные сказания о лицах и местах / Н.Я. Никифоровский; предисл. и коммент. А.М. Подлипского. – Витебск: Губ. Типо-Литогр., 1897. – 336 с.

Пастуніў 08.06.2011

A BEGGAR IN THE TRADITIONAL CULTURE OF THE BELARUSIANS OF THE DVINA REGION AT THE END THE 19TH – THE BEGINNING OF 20TH CENTURIES

S. ANDRYEWSKAJA

In this article on the basis of the ethnographic sources is studied an image of a beggar in the traditional culture of the belarusians of the Dvina Region. Here is described a place of the representatives of this social level in the traditional ceremonies and beliefs of the belarusians of the Dvina Region. It is studied a role of the beggars in the multinational ceremonies, giving birth and christening ceremonies of the Dvina Region at the end the 19th – the beginning of 20th centuries. Such interesting facts as specialization between beggars and their secret language are also scrutinized in the work. In this article is also given short analyses of the literature on this problem.